Trasek ry kiittää lakivaliokuntaa tarjotusta tilaisuudesta saapua kuultavaksi sekä antaa lausunto nimilainsäädännön uudistusta koskevasta esityksestä. Haluamme nostaa esiin muutaman yksityiskohdan.

Lakiesityksen perusteluissa sivulla 32 nostetaan esille erityisenä periaatteena lapsen etu silloin, kun hänelle esitetty nimi olisi omiaan aiheuttamaan haittaa. Lakiesityksen 44 §:ssä kielletäänkin muuttamasta lapsen nimeä vasten hänen tahtoaan, ja tämä kielto koskee kaikenikäisiä lapsia, jotka ovat riittävän kehittyneitä ilmaisemaan oman tahtonsa. Esitys ei kuitenkaan ota huomioon alle 15-vuotiaan lapsen tahtoa vaihtaa hänelle jo annettua nimeä. Osalle transsukupuolisista lapsista sukupuoli-identiteetti on selvä jo alle kouluikäisenä, ja näiden lasten tasapainoisen kehityksen kannalta olisi kriittisen tärkeää, että he voisivat kasvaa oman sukupuolensa mukaisesti. Alle murrosikäiselle tämä tarkoittaa ennen kaikkea oikeutta käyttää oikein sukupuolitettua etunimeä myös koulunkäynnin kaltaisissa virallisissa yhteyksissä, ja nimenmuutoksessa aloiteoikeuden pitää olla myös lapsella itsellään, ääritapauksessa ilman vanhempien aktiivista myötävaikutusta.

Perusteluissa todetaan sivulla 33, että esityksen keskeinen sukupuolten tasa-arvoa koskeva vaikutus liittyy sukunimen määräytymiseen. Nykyisessä tasa-arvolaissa on kuitenkin nostettu myös sukupuolivähemmistöt kahden enemmistösukupuolen rinnalle, ja etunimeä koskevat säännökset vaikuttavat näihin vähemmistöihin merkittävästi. Esityksessä oletetaan sivuilla 33–34 ja 41, että tiukan mies–nainen-jaon ulkopuolelle tavalla tai toisella jäävien aseman turvaisi se, että joukko erityisesti suomenkielisistä etunimistä on sukupuolineutraaleja. Tässä oletuksessa on kuitenkin kaksi keskeistä ongelmaa.

Ensinnäkin ruotsinkielisessä etunimistössä on neutraaleja nimiä hyvin vähän, ja sama pätee moneen muuhunkin kielivähemmistöön. Tämä asettaa ihmiset erilaiseen asemaan äidinkielen suhteen. Toiseksi suomalaiseen nimikäytäntöön on jo pitkään – ainakin koko väestötietojärjestelmästä näkyvän ajan – kuulunut mahdollisuus antaa lapselle tarvittaessa sekä tytön että pojan nimi. Tämä ei ole koskaan ollut kovin tavallista, mutta tapauksia on ollut lähes joka vuosi läpi koko 1900-luvun, myös vuosisadan loppupuolella, kun vaatimus nimen sukupuolenmukaisuudesta oli jo kirjattu lakiin ja intersukupuolisten hoitokäytännöt perustuivat pakottavaan lääketieteelliseen normalisointiin. On siis perusteltua syytä pitää eri sukupuolille vakiintuneiden nimien yhdistelmää tavanomaisempana kuin vain 3§ mukaisena harkinnanvaraisena erikoistapauksena.

Etunimen sukupuolen vakiintuminen on kaiken kaikkiaan hämmentävästi määritelty. Lakiesityksen 2 § 1 mom 2 kohta edellyttää, että nimi on vakiintunut samalle sukupuolelle, mistä seuraa, että vakiintumaton etunimi on väistämättä 3 § 1 mom 4 kohdan mukainen poikkeus. Kokonaan uuden nimen tapauksessa tämän voi ehkä vielä ymmärtää, mutta menettely kuulostaa raskaalta sellaisen nimen tapauksessa, joka on jo ennestään kirjattu väestötietojärjestelmään. Käytännössä raja on vedetty vähintään viiteen elossa olevaan nimenkantajaan, mutta raja on mielivaltainen eikä perustu oikeastaan mihinkään: monella yleisellä etunimellä, sellaisilla kuin Kalle ja Pirjo, on harvinaisemmallakin sukupuolella useampia kantajia. Vaatimus nimen vakiintumisesta kantajansa sukupuolelle on lisäksi ristiriidassa 2 § 1 mom 1 kohdan perusteluissa esitetylle tavoitteelle, että nimistö voi jatkossakin kehittyä.

Suomalainen etunimistö on pysynyt vahvasti sukupuolitettuna ainakin varhaisimpien asiakirjojen kirjoitusajasta vuoden 1945 nimilakiin, siis noin 700 vuotta, ilman lain säätelyä. Yhtenä osoituksena tästä on sekin, miten kahden valtasukupuolen välillä sukupuoltaan korjaavat transsukupuoliset jo nykyisin käytännössä aina vaihtavat etunimeä selvästi ennen kuin juridisen sukupuolen vaihtaminen on mahdollista, toisin kuin lakiesityksen 28 § 2 mom 7 kohtaan kirjattu nimenmuutosilmoituksen maksuttomuus olettaa. Kun vaatimus etunimen sukupuolenmukaisuudesta otettiin vuoden 1945 etunimilakiin, keskeisenä perusteluna esitettiin sellaisten sekaannusten välttäminen, jotka keskitetty väestökirjanpito on jo ratkaissut muuten.

Kun lakiesityksen tavoitteeksi on sivulla 22 nostettu turhien normien purkaminen, lakiesityksen 2 § 1 mom 2 kohta olisi ilman muuta luontevinta poistaa. Naapurissamme Ruotsissa vastaava muutos on jo tehty. Tällainen norminpurku palauttaisi samalla sen sukupuolivähemmistöjen asemaa merkittävästi helpottavan joustavuuden, joka vuoden 1945 etunimilain voimaan tullessa menetettiin; tässä suhteessa muutos olisi linjassa sen kanssa, miten näiden vähemmistöjen olemassaolon oikeus turvattiin tasa-arvolain uudistuksessa.

Hallituksen toimeksiannosta

Unni Leino

Trasek ry Puh. 041 546 1565 http://trasek.fi
PL 202, 00531 Helsinki trasek@trasek.fi